

І. М. Мельничук

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5527-0655>*Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДІАТРІВ ДО РОБОТИ В КОМАНДІ

I. M. Melnychuk

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

USING INTERACTIVE METHODS OF STUDY IN TRAINING OF FUTURE PEDIATRICIANS FOR TEAMWORK

Анотація. У статті аргументовано, що обов'язковою професійною характеристикою кваліфікованого та компетентного лікаря-педіатра є володіння вміннями і навичками організації ефективної командної роботи. Педіатру необхідно володіти критичним, творчим мисленням, враховувати альтернативні підходи до вирішення складних медичних проблем, здійснювати всебічний аналіз і прогнозувати наслідки прийнятих рішень, вирішувати можливі конфліктні ситуації, використовувати досвід, набутий під час навчання у вищій школі. Формування такого досвіду уможлиблюється за рахунок використання в підготовці майбутніх педіатрів інтерактивних форм і методів навчання з моделюванням процесів роботи в команді в режимі реального часу, участі студентів у ділових іграх, дискусіях, вирішенні квазіпрофесійних ситуативних завдань тощо.

Теоретичний аналіз наукових публікацій дав змогу узагальнити різні напрями професійної діяльності і специфіку підготовки майбутніх лікарів-педіатрів до роботи за фахом. Встановлено, що дослідники розглядали практичні аспекти професійної підготовки майбутніх педіатрів в Україні та у світі. На основі теоретичного аналізу наукових літературних джерел окреслено сутність роботи в команді, що передбачає наукове обґрунтування процесу командування.

Узагальнено, що науковці пропонують використовувати у професійній підготовці майбутніх педіатрів симуляційні технології, організовуючи заняття студентів у спеціально створених фантомно-симуляційних класах, а також такі інтерактивні методи: «Мозковий штурм», «Мозаїка проблем», «Правильні і помилкові твердження», «Дерево рішень», «Шість капелюхів мислення» та ін. Результатом використання інтерактивних методів стало набуття майбутніми педіатрами досвіду формування команди за рахунок розвитку формальної та неформальної атмосфери, набуття студентами навичок конструктивної міжособистісної взаємодії в команді; відпрацювання навичок ефективного вирішення професійних проблем у команді; створення ресурсу позитивних емоцій для ефективної роботи й зорієнтованості на кращий варіант вирішення професійних завдань, активне та зацікавлене обговорення важливих професійних проблем тощо.

Ключові слова: майбутні педіатри; професійна підготовка; інтерактивні методи навчання; робота в команді.

Abstract. The article argues that the obligatory professional characteristic of a qualified and competent pediatrician is possession of skills and abilities to organize effective teamwork. Pediatrician need to have critical, creative thinking, consider alternative approaches to solving complex medical problems, perform comprehensive analysis and predict the consequences of decisions, resolve possible conflict situations, use the experience gained while studying in high school. Formation of such experience becomes possible using interactive forms and methods of study with modeling of teamwork in real time in the process of training of future pediatricians, students' participation in business games, discussions, solving quasi-professional situational problems etc.

Theoretical analysis of scientific works gave an opportunity to generalize different directions of professional activities and specifics of training of future pediatricians to work in the specialty. It was established that researchers considered the practical aspects of vocational training of future pediatricians in Ukraine and in the world. The essence of teamwork, which provides scientific substantiation of the process of teambuilding, was described on the basis of theoretical analysis of scientific literary sources.

It was generalized that scientists propose using of simulation technologies in vocational training of future pediatricians, organizing classes for students in specially created phantom simulation classes, and also the following interactive methods: "Brainstorming", "Mosaic of Problems", "True and False Statements", "Decision Tree", "Six Hats of Thinking", etc. The result of using of interactive methods was the acquisition by future pediatricians of the experience of team building through the development of formal and informal atmosphere, the acquisition by students of skills of constructive interpersonal interaction in the team; practice skills of effective solution of professional problems in a team; creating a resource of positive emotions for effective work and focus on the best solution to professional tasks, active and interested discussion of important professional problems, etc.

Key words: future pediatricians; vocational training; interactive methods of study; teamwork.

Вступ. У професійній підготовці майбутніх лікарів-педіатрів необхідно враховувати соціальну значущість і специфіку роботи фахівців цієї спеціальності. Відомо, що лише у 20 % випадків лікарів-педіатрів надають медичну допомогу в стаціонарі, а 80 % їхньої роботи є амбулаторно-поліклінічною. Це потребує спрямування професійної освіти в медичному закладі вищої освіти (ЗВО) на опанування студентами вмінь і навичок організації оптимальної міжособистісної взаємодії на різних рівнях: з дитиною-пацієнтом, її батьками, медичним персоналом тощо. Відтак у професійній підготовці майбутнього лікаря-педіатра важливим аспектом є необхідність враховувати не лише спрямованість студентів на формування у них професійних умінь і навичок діагностики ранніх проявів найрізноманітнішої патології, специфічної для різних вікових груп дітей, щоб дати направлення дитині до фахівця відповідного профілю. У студентів необхідно формувати ознаки лікаря-універсала, який організовує командну роботу таким чином, щоб зберігати і підтримувати основи здоров'я дитини на основі використання стандартів оздоровлення, створювати персоналізовану програму підтримання здоров'я пацієнта та динамічного моніторингу різнопланових чинників ризику стану здоров'я дитини.

Обов'язковою професійною характеристикою кваліфікованого та компетентного лікаря-педіатра є володіння навичками психологічної і педагогічної роботи з дітьми та з їхніми батьками, з іншими фахівцями медичної сфери, що відображає готовність до роботи в команді. Педіатру необхідно володіти критичним, творчим мисленням, готовністю вирішувати складні завдання, враховувати альтернативні підходи до вирішення складних медичних проблем, здійснювати всебічний аналіз і прогнозувати наслідки прийнятих рішень, використовувати досвід, набутий під час навчання в ЗВО. Формування такого досвіду уможлиблюється за рахунок використання в підготовці майбутніх педіатрів інтерактивних форм і методів навчання з моделюванням процесів первинного прийому в режимі реального часу, участі студентів у ділових іграх, дискусіях, вирішенні квазіпрофесійних ситуативних завдань тощо.

Мета дослідження. Позаяк професійна діяльність лікаря-педіатра передбачає спільну роботу, якою охоплюються представники різних медичних спеціальностей і кваліфікаційних рівнів, відтак набуває актуальності проблема підготовки майбутніх фахівців до командної роботи. З цією

метою доцільно використовувати такі методи, які уможливають апробацію студентами оптимальних моделей професійних дій майбутніх педіатрів для ефективної роботи в команді. Таким чином, метою дослідження визначено характеристику оптимальних інтерактивних методів, які враховуватимуть різні аспекти підготовки майбутніх педіатрів до роботи в команді.

Методи дослідження. Для написання наукової статті використовували методи аналізу літературних джерел, в яких окреслено сутність роботи в команді, що передбачає наукове обґрунтування процесу командоутворення. Теоретичний аналіз наукових публікацій дав змогу узагальнити різні напрями професійної діяльності і специфіку підготовки майбутніх лікарів-педіатрів до роботи за фахом. Встановлено, що практичні аспекти підготовки та професійної діяльності педіатра в Україні й у світі розглядали вітчизняні дослідники (А. Грачова [1], Є. Гринько [2], Т. Крючко, Т. Кушнерева і Ю. Вовк [3] та ін.). Так, у публікації А. Грачової зазначається, що на тлі стрімкого розвитку стаціонарної (спеціалізованої) педіатрії чітко проявляється відставання амбулаторної педіатричної допомоги, що потребує впровадження нових технологій професійної підготовки майбутніх педіатрів у ЗВО та вдосконалення післядипломної освіти працюючих фахівців цієї спеціальності [1, с. 11]. Другою групою методів дослідження визначено аналіз методик використання інтерактивних завдань професійного змісту, які доцільно застосовувати в розробці тренінгу формування команди. Узагальнено, що науковці пропонують використовувати у професійній підготовці майбутніх педіатрів симуляційні технології, організовуючи заняття студентів у спеціально створених фантомно-симуляційних класах, а також такі інтерактивні методи: «Мозковий штурм», «Мозаїка проблем», «Правильні і помилкові твердження», «Дерево рішень», «Шість капелюхів мислення» та ін. [4].

Результати дослідження. Теоретичний аналіз наукової літератури дав змогу уточнити, що під командоутворенням розуміється процес розвитку групи фахівців з формальної управлінської структури в робочу групу з субкультурою «команда». Встановлено, що дієва команда характеризується за загально визначеними критеріями ефективності будь-якої організаційної структури, проте має певні специфічні ознаки, які властиві лише команді. Перш за все, це спрямованість всієї команди на кінцевий результат, активізацію ініціативи і творчого підходу

до вирішення професійних завдань. Доповнюють таку характеристику активне й зацікавлене обговорення, висока продуктивність і зорієнтованість на кращий варіант вирішення професійних проблем. Таким чином, ефективною можна назвати таку команду, в якій існує відкрита атмосфера, чітко розуміються й усвідомлюються завдання, члени групи враховують думки колег, в обговоренні принципових питань задіяні всі члени групи, відмінність у поглядах центрується навколо ідей і методів, а не особистостей, загальне рішення базується на погодженні, а не на голосуванні більшості [7].

Результатом використання інтерактивних методів стало набуття майбутніми педіатрами досвіду формування команди за рахунок розвитку формальної і неформальної атмосфери, зорієнтованості на кращий варіант вирішення професійних завдань, активне та зацікавлене обговорення важливих професійних проблем тощо. Також результатом використання інтерактивних методів було набуття студентами навичок конструктивної міжособистісної взаємодії в команді; відпрацювання навичок ефективного вирішення професійних проблем у команді; створення ресурсу позитивних емоцій для ефективно роботи.

Наведемо приклади інтерактивних завдань. Так, вправа «Інтерв'ю» проводилася з метою мотивації студентів до спільної командної роботи. У мікрогрупах, які склалися з двох учасників, протягом 5 хв кожен ставив запитання, щоб встановити професійні плани, прагнення, досягнення тощо свого співрозмовника. Отриману інформацію доречно структурувати за такими ознаками: знає – вміє, хоче дізнатися – навчитися, має такі конкретні ідеї. В загальному обговоренні кожен учасник презентує результати інтерв'ю в такому контексті: «Всі знають, що (ім'я учасника) ..., проте ніхто не знає, що він може бути корисним для команди, оскільки знає..., вміє..., прагне...» Таким чином, студенти мають змогу визначити ефективність кожного учасника команди і мотивуватися до професійного зростання, якщо усвідомлюватимуть відсутність і необхідність формування тих чи інших професійних якостей лікаря-педіатра.

Важливим у командній роботі є усвідомлення майбутніми педіатрами не лише важливості встановлення міжособистісних зв'язків, а й визначення «меж психологічного простору» [5, с. 98]. Використання інтерактивних вправ спрямовується на демонстрацію психологічного простору. Студенти мають змогу усвідомити сутність такого поняття,

як зона психологічного комфорту, яка має індивідуальні характеристики для кожної людини і виявляється в її поведінці. Інтерактивні ігри-маніпуляції з психологічним простором спрямовуються перш за все на тренування реакцій людини на проникнення в такі зони чи їхні деформації [5, с. 99].

Важливим аспектом підготовки майбутніх педіатрів до командної роботи є формування у студентів умінь визначати конфліктність окремих ситуацій і використовувати технології розв'язання конфліктів. Відтак викладачі акцентували увагу студентів на ознаках конфліктних явищ, що заважають продуктивній роботі в команді (можливість агресивної поведінки окремих учасників, наявність осіб (мікрогруп) з негативною спрямованістю тощо). Саме використання інтерактивних методів у процесі вивчення дисципліни «Конфліктологія» дає змогу студентам засвоїти психотехнологію розв'язання конфліктів, що має сім етапів: «знімання масок; виявлення справжньої проблеми; відмова від установок «тільки перемога»; знаходження кількох можливих рішень; оцінка варіантів і вибір кращого з них; прагнення до діалогу та порозуміння» [6, с. 146].

У ході інтерактивної взаємодії студенти аргументують доцільність вибору конкретного методу (або сукупності методів) для вирішення конфліктів у командній роботі й узагальнюють:

1. Будь-який конфлікт потребує комплексного і всебічного дослідження, що вимагає інтегрованого пояснення, а не використання одного методу для його вирішення.

2. Самоосвітня робота студентів спрямовується на ознайомлення із сутністю конфліктів за допомогою вивчення соціологічної, психологічної, педагогічної та іншої наукової літератури.

3. Використання творчого підходу до пояснення можливостей уникнення чи розв'язання конфліктів у процесі командної роботи.

4. На основі покрокового аналізу можливої конфліктної ситуації в роботі команди фахівців доречно внести уточнення: це конфліктна ситуація чи проблема, яку можна вирішити в процесі чіткої організації командної роботи.

Важливим аспектом в організації безконфліктної командної роботи, на думку дослідників, є врахування таких трьох взаємопов'язаних аспектів спілкування, як:

- комунікативний – уточнення студентами інформації, яка необхідна для узгодженої роботи в команді;

– інтерактивний – організація взаємодії суб'єктів, які спілкуються, що передбачає обмін не тільки знаннями, ідеями, а й діями, зокрема для побудови спільної стратегії роботи в команді;

– соціально-перцептивний – процес взаємного сприймання й розуміння співрозмовників, пізнання ними один одного [6, с. 26].

Таким чином, у ситуаціях інтерактивної взаємодії професійного спрямування майбутні педіатри мають змогу апробувати можливі моделі міжособистісної взаємодії, щоб обрати найбільш оптимальні способи роботи в команді.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Використання інтерактивних технологій і методів у підготовці майбутніх лікарів-педіатрів до командної роботи набуває особливої актуальності в сучасних умовах оновлення професійної освіти.

Список літератури

1. Грачева А. Г. Подготовка участковых педиатров – основа эффективного развития амбулаторной педиатрии / А. Г. Грачева // Социальная педиатрия и организация здравоохранения. – 2007. – Т. 6, № 3. – С. 9–11.

2. Гринько Е. Н. Подготовка врачей-педиатров в современных условиях / Е. Н. Гринько // Социальная педиатрия и организация здравоохранения. – 2019. – Т. 16, № 2. – С. 111–115.

3. Крючко Т. О. Роль педиатра в условиях реформирования галузі охорони здоров'я / Т. О. Крючко, Т. В. Кушнерева, Ю. О. Вовк // Семейная медицина. – 2015. – № 6 (62). – С. 147–149.

References

1. Gracheva, A.G. (2007). Podgotovka uchastkovykh pediatrov – osnova effektivnogo razvitiya ambulatornoy pediatrii [Training of local pediatricians is the basis for the effective development of outpatient pediatrics]. *Sotsialnaya pediatriya i organizatsiya zdavookhraneniya – Social Pediatrics and Healthcare Organization*, 6 (3), 9-11 [in Russian].

2. Grinko, Ye.N. (2019). Podgotovka vrachey-pediatrov v sovremennykh usloviyakh [Training of pediatricians in modern conditions]. *Sotsialnaya pediatriya i organizatsiya zdavookhraneniya – Social Pediatrics and Healthcare Organization*, 16 (2), 111-115. [in Russian].

3. Kriuchko, T.O., Kushnerova, T.V., & Vovk, Yu.O. (2015). Rol pediatera v umovakh reformuvannya haluzi okhorony zdorovia [The role of the pediatrician in the conditions of health care field reforming]. *Semeynaya meditsina – Family Medicine*, 6 (62), 147-149 [in Ukrainian].

У процесі навчання студентів медичних ЗВО до речним є формування квазіпрофесійної команди, що базується на виконанні студентами окремих професійних ролей у змодельованих ситуаціях інтерактивної взаємодії. Апробація вмінь і навичок безконфліктної та продуктивної роботи в команді сприятиме набуттю майбутніми педіатрами досвіду професійної діяльності в реальних умовах, коли учасниками такої команди будуть фахівці різної кваліфікації, з різним стажем роботи за фахом тощо.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в тому, щоб розробити комплекс методичного забезпечення (взаємопов'язаних інтерактивних вправ і завдань), що уможливить успішну підготовку студентів медичних ЗВО до ефективної командної роботи в майбутньому.

4. Леванович В. В. Роль и место современных образовательных технологий в медицинском вузе / В. В. Леванович, Г. А. Суслова, А. В. Гостимский // Педиатр. – 2013. – Т. IV, № 4. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/rol-i-mesto-sovremennyh-obrazovatelnyh-t>.

5. Лидерс А. Г. Групповой психологический тренинг со старшеклассниками и студентами / А. Г. Лидерс. – М. : Этерна, 2009. – 416 с.

6. Яхно Т. П. Конфліктологія та теорія переговорів : навч. посіб. / Т. П. Яхно, І. О. Куревіна. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 168 с.

7. The utility of stimulation in medical education: what is the evidence? / Y. Okuda, E. O. Bryson, S. Jr. DeMaria [et al.] // Mt. Sinai J. Med. – 2009. – Vol. 76 (4). – P. 330–343.

4. Levanovich, V.V., Suslova, G.A., & Gostimskiy, A.V. (2013). Rol i mesto sovremennykh obrazovatelnykh tekhnologiy v meditsinskom vuze [The role and place of modern educational technologies in a medical university]. *Pediatr – Pediatrician*, IV (4). Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/v/rol-i-mesto-sovremennyh-obrazovatelnyh-t> [in Russian].

5. Liders, A.G. (2009). *Gruppovoy psikhologicheskij trening so starsheklassnikami i studentami* [Group psychological training with senior pupils and students]. Moscow: Eterna [in Russian].

6. Yakhno, T.P., & Kurevina, I.O. (2012). *Konfliktolohiia ta teoriia perehovoriv* [Conflictology and negotiation theory]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].

7. Okuda, Y., Bryson, E.O., & De Maria, S.Jr. (2009). The utility of stimulation in medical education: what is the evidence? *Mount Sinai Journal of Medicine*, 76 (4), 330-343.

Отримано 12.10.20
Рекомендовано 16.10.20

Електронна адреса для листування: ir.melnychuk@gmail.com